

Proposals, which will facilitate the introduction of strengthening the stability of the existence of a public-law institution like the judiciary.

Key words: stability of the judiciary, the legal certainty of the judicial system, the integrity of the judicial system, the stability of the judicial system.

Надійшла до редакції 21.01.2013 р.

УДК 347.962(477)

О. О. Овсяннікова,
канд. юрид. наук, асистент
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОРГАНІВ СУДДІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджується генеза інституту суддівського самоврядування в Україні, розглядаються основні його форми. Аналізується законодавство зарубіжних країн щодо створення та діяльності органів суддівського самоврядування. Надаються пропозиції щодо перспектив розвитку органів суддівського самоврядування в Україні.

Ключові слова: суд, суддя, суддівське самоврядування, збори суддів, конференції суддів, ради суддів, з'їзд суддів.

Становлення в Україні судової влади як самостійної та незалежної гілки державної влади передбачає необхідність вирішення багатьох завдань, пов'язаних з системою судів та управління ними. Одним із них є зміцнення і розвиток суддівського самоврядування, оскільки саме воно виступало й виступає тією основою, що зберігає цілісність судової влади. Саме завдяки суддівському самоврядуванню корпус суддів має перспективу відстоювати та захищати право громадян на незалежний суд [11, с. 105].

Питання, пов'язані з діяльністю суддівського самоврядування, неодноразово розглядалися у працях вітчизняних і російських дослідників, а саме: О. Абросимової, В. Бринцева, В. Городовенка, Ю. Жданова, В. Косарева, В. Кривенко, В. Лазарева, В. Лебедєва, Д. Луспеніка, І. Назарова, І. Петрухіна, С. Подкопаєва, С. Прилуцького, В. Савицького, В. Стефановича, О. Шандули, В. Швеца, С. Штогуна та ін.

Сьогодні, в умовах постійного змінення та доповнення законодавства щодо судо-

устрою та статусу суддів, питання створення, діяльності та необхідного забезпечення роботи органів суддівського самоврядування в Україні набувають нового значення. Метою статті є дослідження історії створення інституту суддівського самоврядування в Україні, розгляд основних його форм, аналіз законодавства зарубіжних країн з даного питання, а також розкриття бачення автора щодо перспектив розвитку органів суддівського самоврядування в Україні.

Зазначимо, що самоврядування як правовий інститут розглядається як тип соціального управління, за якого суб'єкт і об'єкт управління збігаються, тобто самі люди управляють своїми справами, спільно приймають рішення та діють з метою їх реалізації [2, с. 413].

Учені по-різному визначають сутність суддівського самоврядування. Так, В. В. Городовенко стверджує, що суддівське самоврядування – це гілка в системі забезпечення незалежності судової влади, що надає суддям як носіям судової влади можливість спільно вирішувати питання функціонування судової влади з метою забезпечення реального захисту прав і свобод громадян незалежним і неупередженим судом [5, с. 119].

На думку В. В. Кривенко, суддівське самоврядування – це діяльність суддівського співтовариства, його окремих частин та їх представницьких органів, спрямованих на забезпечення належного функціонування судової системи, прав та інтересів суддів шляхом участі у вирішенні управлінських питань у межах і порядку, встановлених законом. Учений розглядає суддівське самоврядування як частину судового управління [9, с. 6].

На наш погляд, більш точно визначає суддівське самоврядування С. В. Прилуцький, який вказує, що воно є первинною, прямою та безпосередньою формою участі всіх суддів у сфері організації та діяльності судової влади [11, с. 101].

Вважається, що історія суддівського самоврядування розпочинається із середини XIX ст. і пов'язана із судовою реформою 1864 р. в Росії. Саме у цей період беруть свій початок ідеї деяких демократичних принципів, серед яких – відокремлення суду від адміністрації, принцип незалежності й незмінності суддів [6, с. 3].

Суддівське самоврядування у дореволюційній Росії відігравало ключову роль при вирішенні важливих кадрових питань судової влади. Так, згідно зі статтями 213-214 «Уче-

реждения судебных установлений», коли в окружному суді чи судовій палаті з'являлася вільна суддівська вакансія, в тому числі судового слідчого, негайно організовувалися збори суду чи палати за участю прокурора для обговорення кандидатур на ці посади з кола осіб, які відповідають вимогам, передбаченим цим статутом. Подання окружних судів та судових палат щодо кандидатів, які дали згоду обійняти посаду членів цих судів, надходили до міністра юстиції через старшого голову судової палати [18].

Одним із досягнень реформи 1864 р. слід визнати введення судового управління, що розумілося як належність управління самим судом. Однак ідея самоврядування суддів в Росії наприкінці XIX ст. не була сформована остаточно і не знайшла в повній мірі відображення у законодавстві.

Після Жовтневої революції 1917 р. в першому радянському Положенні про народні суди від 30.11.1918 р. йшлося про те, що в кожному судовому окрузі створювалася рада народних суддів, до компетенції якої належало ревізування суддів, вирішення питань про усунення суддів з посад, надання консультацій, нагляд за виконанням судових вироків тощо. Ради народних суддів створювалися і в губерн-

ських відділах юстиції та очолювалися відповідальними працівниками відділів [12, с. 217].

У вказаний період прямо визнавалось, що судова діяльність є лише однією з функцій державного управління [4, с. 634]. У наступні роки принцип незалежності суддів, а з ним і самоврядування суддів були забуті.

З початком демократичних перебудов у колишньому СРСР Законом «Про статус суддів» від 04.08.1989 р. були передбачені органи, які органами суддівського самоврядування прямо не називалися, однак були наділені їх основними повноваженнями, а саме: конференції суддів і кваліфікаційні колегії суддів [5, с. 223].

В Україні початок нормативного закріплення суддівського самоврядування було покладено на I з'їзді суддів України, який відбувся у 1991 р., невдовзі після проголошення Верховною Радою України Декларації про державний суверенітет нашої держави. На з'їзді було ухвалено Положення про з'їзд суддів України, в якому вперше висловлено ідею щодо їх самоврядності.

На офіційному рівні вперше про суддівське самоврядування було згадано у п. 13 розд. IV Концепції судово-правової реформи [8].

Поява ж нової соціальної спільноти – органів суддівського самоврядування – в Україні пов’язана із прийняттям Закону України «Про статус суддів України» від 15.12.1992 р. [14, ст. 56]. Даний Закон виявився етапним для становлення суддівського самоврядування, оскільки позначив значення даного інституту для незалежного функціонування судової влади і управління судами на демократичних засадах; визначив організаційні форми суддівського самоуправління, їх компетенцію.

У Законі України «Про органи суддівського самоврядування», ухваленому 02.02.1994 р., було розширено повноваження органів суддівського самоврядування, чіткіше регламентовано їх права [13]. Цей Закон мав доленосне значення для реформування судової системи України, він закріплював суддівське самоврядування як одну з найважливіших гарантій незалежності судів і суддів від адміністративного впливу, розширював організаційні форми суддівського самоврядування. Крім того, змінами до цього Закону, які вносились на вимогу наступних з’їздів суддів України, було розширено повноваження органів суддівського самоврядування, чіткіше регламентовано їх права.

У подальшому суддівське самоврядування було закрі-

плено в ст. 130 Конституції України, в якій, зокрема, вказано, що для вирішення питань внутрішньої діяльності судів діє суддівське самоврядування.

Особливо широких повноважень органи суддівського самоврядування набули в редакції Закону України «Про судоустрій України», прийнятого 07.02.2002 р. У Законі були вже чітко визначені завдання, організаційні форми, правомочність і порядок здійснення самоврядування суддів. Згідно з цим Законом до внутрішньої діяльності суддів належать питання щодо організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов’язані із здійсненням правосуддя. Організаційними формами суддівського самоврядування визначалися: 1) збори суддів місцевих судів, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду України; 2) конференції судів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя; 3) конференція суддів спеціалізованих судів; 4) з’їзд суддів України; 5) ради суддів та їх виконавчі органи [15].

За даним Законом найдієвішими органами суддівського самоврядування були ради суддів на рівні областей і спеціалізованих судів, а також Рада

суддів України, які були виконавчими органами конференцій і з'їзду суддів. Рішення рад суддів були обов'язковими для голів судів в межах їх територіальної юрисдикції, а рішення Ради суддів України – для всіх органів суддівського самоврядування.

На період дії вказаного Закону актуальним було питання забезпечення представництва в радах суддів усіх ланок судової системи, оскільки на практиці більшість з них контролювалась їх керівництвом. Наприклад, до складу Ради суддів України, що формувалась у 2005 р., входило загалом 78 суддів, з яких 53 судді перебували на адміністративних посадах, 11 суддів – з Верховного суду України, 8 суддів – з Вищого господарського суду України. Таким чином, серед членів Ради суддів України було лише 6 суддів (2 судді місцевих і 4 судді апеляційних судів), які не обіймали адміністративні посади в судах і не були суддями найвищих судових органів.

У радах суддів на обласному рівні, як правило, домінували судді обласних судів та голови місцевих судів.

Отже, принцип формування органів суддівського самоврядування не забезпечував повною мірою захист прав та корпоративних професійних інтересів суддів усіх рівнів. При цьому неодноразово висловлювалася

думка, що органи суддівського самоврядування у своїй основі повинні формуватися із суддів низових ланок, а не вищих, і реально забезпечувати та охороняти суддівську незалежність [19, с. 8].

Разом із тим у вказаний період органи суддівського самоврядування відігравали значну роль у здійсненні правосуддя, встановлюючи його мінімальні демократичні стандарти.

Однак не всі питання суддівського самоврядування були вирішені в рамках даного Закону, у зв'язку з чим особливий інтерес викликало законодавство зарубіжних країн, яке регулює суддівське самоврядування, визначає завдання такої діяльності.

Так, головними інститутами суддівського самоврядування в Канаді є судові ради на федеральному та провінційному рівнях та дві асоціації суддів. Рада суддів Канади була заснована 1971 р. і складається з 39 членів, виключно суддів, також до неї входять голови та помічники голів апеляційних і вищих судів провінцій, очолює Раду суддів головний суддя Верховного Суду Канади за посадою. Діяльність Ради суддів Канади стосується питань дисципліни федеральних суддів, а також освітніх ініціатив. Провінційні судові ради різняться за кількістю їх

членів – від трьох до тринадцяти, і включають додатково до суддів практикуючих юристів і присяжних, які іноді становлять більшість. Так само, як і рада на федеральному рівні (з якою у них немає жодного зв'язку), провінційні ради займаються дисциплінарними питаннями суддів і можуть рекомендувати їх до звільнення.

Канадська Асоціація суддів провінційних судів була заснована 1973 р., а в 1979 р. – Канадська асоціація суддів вищих судів. Їх завданнями є захист і зміцнення судової незалежності, забезпечення безперервного навчання суддів, покращення організації правосуддя та проведення роботи з населенням щодо розуміння ним ролі суддів в судовій системі. Асоціації є членськими організаціями, які існують на внески їх членів, зазвичай щороку вони проводять збори.

У США для федеральних суддів як орган суддівського самоврядування діє суддівська конференція США, створена 1922 р. Її очолює голова Верховного Суду США. До складу конференції входить 26 членів, серед яких голови апеляційних судів, по одному судді від кожного регіонального округу та голова суду з міжнародної торгівлі. Робота Конференції проводиться в комітетах, створених

за конкретним напрямком діяльності. Між сесіями Конференції діє виконавчий комітет, який є головним виконавчим органом конференції.

Згідно із Законом Литовської Республіки «Про суди» там діє самоврядування судів, а не суддів, на відмінність від України. Зокрема, цей Закон встановлює, що незалежність суддів визначає їх організаційну самостійність, яка реалізується через самоврядування суддів, що ґрунтується на представництві, виборності, підзвітності його виконавчих органів, а також на відповідальності органів самоврядування судів за належне виконання доручених функцій. Даним Законом визначено судове самоврядування як право і реальна здатність суддів і судів вільно і самостійно, на власну відповідальність, вирішувати питання діяльності судів. Таким чином, на відміну від визначення суддівського самоврядування в Україні, Закон Литовської Республіки «Про суди» дає право органам самоврядування не обмежуватись внутрішньою діяльністю судів. Крім того, що у вказаному Законі питання про призначення на адміністративні посади суддів вирішено таким чином, що орган суддівського самоврядування – судова рада – надає пропозиції Президенту Республіки стосовно призна-

чення голів судів, їх заступників, голів відділів і звільнення їх з посади [17, с. 502].

Законодавчі акти Російської Федерації: Федеральний конституційний Закон «Про судову систему Російської Федерації» та Федеральний Закон «Про органи суддівського співтовариства в Російській Федерації» термін «суддівське самоврядування» не вживають, замість нього використовується поняття «суддівське співтовариство», яке є більш загальним. До органів суддівського співтовариства віднесені також й кваліфікаційні комісії суддів. До повноважень органів суддівського співтовариства відносяться питання вдосконалення суддівської системи і судового провадження, укріплення статусу суддів, організаційного і кадрового забезпечення судової діяльності, дотримання суддями законів і норми Кодексу суддівської етики, інформаційної відкритості правосуддя.

На жаль, такий широкий спектр питань не був віднесений до компетенції органів суддівського самоврядування в Україні.

Наступні кроки розвитку органів суддівського самоврядування в Україні були визначені в Концепції вдосконалення правосуддя для утвердження справедливого суду в Україні відповідно

до Європейських стандартів від 10.05.2006 р. (далі – Концепція).

У ч. 1 розд. VIII Концепції зазначалося, що існуюча на той час система органів суддівського самоврядування потребує суттєвого вдосконалення. Зокрема, вона має формуватися з урахуванням розвитку системи судів загальної юрисдикції. Також у Концепції йдеться про необхідність надання Раді суддів України права брати участь у підготовці та опрацюванні законопроектів щодо судового устрою, статусу суддів, судочинства, у вирішенні питань забезпечення судів, етики, призначенні суддів на адміністративні посади в судах [7, ст. 1376].

Часткове втілення зазначених пропозицій відбулося в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. (далі – Закон).

Згідно з новим Законом організаційні форми суддівського самоврядування залишилися ті ж самі, що й у раніше діючому: збори суддів, конференції суддів, ради суддів, Рада суддів України і з'їзд суддів України. Хоча в науковій літературі висувалася точка зору про те, що до органів суддівського самоврядування повинні бути віднесені й кваліфікаційні комісії, що відповідало б практиці зарубіжних країн. Зокрема, її підтримували В. Стефанюк [16, с. 31], С. Под-

копаєв [10, с. 81], С. Прилуцький [11, с. 102] та деякі ін. Наприклад, С. Прилуцький вважає, що тенденції розвитку сучасного світу виробили два самостійні, але тісно взаємопов'язані форми організації судової влади – суддівське самоврядування та самоорганізацію судової влади. Кваліфікаційні комісії суддів як самостійні органи у судовій системі, а також Вищу раду юстиції, на його думку, потрібно розглядати як центральні складові інституту самоорганізації судової влади України [11, с. 102].

На наш погляд, за своїм призначенням, характером покладених на них повноважень кваліфікаційні комісії суддів являють собою один із видів органів суддівського самоврядування. Правова природа кваліфікаційних комісій суддів, порядок їх формування і діяльності свідчать про те, що вони мають певні схожі завдання з органами суддівського самоврядування. Діяльність кваліфікаційних комісій, як і органів суддівського самоврядування, базується не на самоорганізації, а на вимогах Закону, чим вони відрізняються від інших об'єднань суддів, які можуть бути віднесені до органів самоорганізації судової влади (наприклад, Всеукраїнська незалежна судова асоціація).

Віднесення кваліфікаційної комісії до органів суддівського

самоврядування відповідало б і міжнародним стандартам формування суддівського корпусу. Але, відповідно до вимог Закону, Вища кваліфікаційна комісія суддів до інституту суддівського самоврядування не віднесена, у зв'язку з чим не ми будемо розглядати принципи її діяльності.

Організаційні форми суддівського самоврядування мають різну специфіку формування. Так, збори суддів формуються за принципом інстанційності. Статтями 115 і 116 Закону визначено повноваження та процедуру скликання зборів суддів Вищих спеціалізованих судів, місцевих та апеляційних судів, зборів суддів Верховного Суду України. Збори суддів являють собою зібрання суддів відповідного суду, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності свого суду та приймають колективне рішення з обговорюваних питань. Збори суддів скликаються головою відповідного суду за власною ініціативою або на вимогу не менш як третини від загальної кількості суддів даного суду. Збори суддів скликаються в міру потреби, але не рідше одного разу на три місяці. Вони є повноважними, якщо на них присутні більше половини від загальної кількості суддів даного суду. На збори суддів можуть запрошуватися працівники апарату судів, ДСА

України, правоохоронних органів, інші особи. У голосуванні беруть участь лише судді даного суду.

Збори суддів місцевих та апеляційних судів: 1) обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних судів або працівників апарату суду та приймають з цих питань рішення, які є обов'язковими для суддів та працівників даного суду; 2) визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ відповідної судової юрисдикції за пропозицією голови суду; 3) заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в даному суді, та керівника апарату суду; 4) подають відповідній раді суддів пропозиції щодо делегатів на конференцію суддів; здійснюють інші повноваження, передбачені цим Законом.

Збори суддів можуть звертатися з пропозиціями щодо питань діяльності суду до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і дати відповідь по суті. Збори суддів можуть обговорювати питання щодо практики застосування законодавства, розробляти відповідні пропозиції щодо вдосконалення такої практики та законодавства, вносити свої пропозиції на розгляд

вищого спеціалізованого суду та Верховного Суду.

На даний час, коли на рівнях областей не скликаються конференції, не передбачено створення рад суддів, збори суддів місцевих та апеляційних судів відіграють, без перебільшення, найважливішу роль в укріпленні статусу суддів, підвищенні якості та ефективності правосуддя.

Зокрема, у зверненні до голів загальних судів від 08.06.2011 р. Рада суддів загальних судів вказує, що позитивною та необхідною є практика місцевих та апеляційних судів щодо обговорення на загальних зборах, координаційних нарадах питань щодо причин тривалості розгляду справ судами, культури правосуддя та інших питань діяльності судів.

Так, на загальних зборах суддів апеляційного суду за участю голів місцевих судів кожне півріччя обговорюються узагальнення судової практики щодо строків розгляду кримінальних та цивільних справ, результати вивчення стану організації роботи та надання методичної допомоги місцевими судам. На збори суддів також запрошуються представники правоохоронних органів та прокуратури, за участю яких вирішуються питання щодо вжиття термінових організаційних заходів про усунення причин невиконання

нання рішень судів про приводи та недоліків роботи конвойної служби [1].

Збори суддів Верховного Суду України, збори суддів вищого спеціалізованого суду: 1) обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду або роботи конкретних судів чи працівників апарату суду та приймають з цих питань рішення, які є обов'язковими для суддів та працівників даного суду; 2) заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в суді, та керівника апарату суду; 3) здійснюють інші повноваження, визначені Законом.

Збори суддів вищого спеціалізованого суду визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ відповідної судової юрисдикції за пропозицією голови вищого спеціалізованого суду, приймають рішення про утворення та склад судових палат вищого спеціалізованого суду та призначають секретарів судових палат.

Збори суддів Верховного Суду України та суддів вищого спеціалізованого суду можуть звертатися з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності суду до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які зобов'язані розглянути ці пропозиції і дати відповідь по суті. Збори суддів Верховного Суду України та вищого спеці-

лізованого суду в порядку, встановленому Законом, подають відповідній раді суддів пропозиції щодо делегатів на конференції суддів та обирають делегатів на з'їзд суддів України.

Виконання рішень зборів суддів за дорученням зборів покладається на голову відповідного суду або його заступника.

Конференції суддів, а також ради суддів формуються за відповідною судовою юрисдикцією.

У системі судоустрою відповідно до системи судів діють конференція суддів загальних судів, конференція суддів господарських судів та конференція суддів адміністративних судів.

До конференції суддів загальних судів входять: 1) по два судді від Автономної Республіки Крим, кожної області, міст Києва та Севастополя, з яких один суддя є представником місцевих загальних судів та один суддя є представником апеляційного суду відповідної адміністративно-територіальної одиниці; 2) шість суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ; 3) суддя Верховного Суду України.

До складу конференції суддів господарських судів та конференції суддів адміністративних судів входять: 1) по одному судді від кожного місцевого, апеляційного суду відповідної судо-

вої юрисдикції; 2) шість суддів відповідного вищого спеціалізованого суду; 3) суддя Верховного Суду України.

Конференція суддів скликається не рідше одного разу на рік за ініціативою відповідної ради суддів. Конференція суддів може бути скликана також за пропозицією не менш як однієї третини від складу делегатів останньої конференції суддів. У разі неприйняття радою суддів зазначеної пропозиції ініціатори скликання конференції (не менш як одна третина від складу делегатів останньої конференції) утворюють організаційне бюро із скликання конференції суддів, яке має повноваження ради суддів щодо скликання конференції. Про день і час початку роботи конференції та питання, що вносяться на її обговорення, судді відповідних судів повідомляються не пізніше як за 15 днів до початку роботи конференції. Конференція суддів вважається повноважною, якщо в її роботі беруть участь не менш як дві третини від складу делегатів відповідних судів. На конференції можуть бути присутні також запрошені організаторами конференції судді, які не є делегатами конференції. Рішення конференції суддів приймається більшістю голосів делегатів конференції відкритим або таємним голосуванням.

Конференція суддів відповідних судів обговорює і вирішує питання щодо фінансування та організаційного забезпечення діяльності відповідних судів, заслуховує з цих питань інформацію представників Державної судової адміністрації України; звіти відповідних рад суддів, інформацію Голови Державної судової адміністрації України; формує відповідну раду суддів; затверджує положення про раду суддів; розробляє пропозиції для внесення на розгляд з'їзду суддів України; звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності відповідних судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; обирає делегатів на з'їзд суддів України; ініціює проведення позачергового з'їзду суддів України в порядку, встановленому Законом; обговорює інші питання, віднесені до повноважень органів суддівського самоврядування відповідно до Закону.

У роботі конференції суддів можуть брати участь представники державної влади, органів місцевого самоврядування, навчальних і наукових закладів, правоохоронних органів, громадських організацій.

Як уже зазначалося, дана організаційна форма суддівського самоврядування діє відповідно до судових юрисдикцій.

На наш погляд, позбавлення Законом права суддів місцевих та апеляційних суддів скликати конференцію суддів на рівні областей не сприяє укріпленню незалежності судової влади на місцях. Так, скликання конференцій за вказаним принципом не забезпечує представництва судді кожного місцевого суду при їх проведенні. Крім того, такі важливі питання діяльності судів, як їх фінансування та організаційне забезпечення, заслуховування звітів відповідних управлінь державних судових адміністрацій та інші не можуть бути обговорені на рівні області. У зв'язку з чим, доцільно, на нашу думку, обговорити питання внесення змін в діюче законодавство щодо принципів діяльності конференцій суддів.

Відповідно до Закону в органах суддівського самоврядування передбачені Ради суддів загальних судів, господарських та адміністративних судів. У період між конференціями суддів рада суддів організовує та контролює виконання її рішень, а також вирішує питання про скликання конференції.

Вищими органами суддівського самоврядування є з'їзд суддів України та Рада суддів України.

Делегати на з'їзд суддів України обираються на конференціях суддів загальних судів за

принципом рівного представництва від кожної з них, по одному судді з кожної області, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя. Від кожного вищого спеціалізованого суду обираються по три делегати з числа суддів цих судів. Вони обираються шляхом відкритого голосування на альтернативній основі при вільному висуненні кандидатів для обрання.

У період між з'їздами суддів України вищим органом суддівського самоврядування є Рада суддів України, яка обирається з'їздом суддів України, організовує і контролює виконання рішень з'їзду.

Рада суддів України складається з 11 суддів: по три представники від кожної конференції суддів та по одному представнику від Конституційного Суду України та Верховного Суду України. Не можуть бути обраними до складу Ради суддів України судді, які обіймають адміністративні посади в судах, та секретарі судових палат.

Окремі вчені та практики вважають, що положення ч. 1 ст. 125 та ч. 2 ст. 127 Закону, що стосуються питань представництва інтересів суддів у діяльності вищих органів суддівського самоврядування в Україні, мають відверто дискримінаційний характер відносно суддів загальних судів.

Так, В. Швець вказує, що положеннями вищезазначеного Закону фактично передбачено, що з 6632 суддів загальних судів на з'їзді суддів України як вищих органів суддівського самоврядування в Україні, покликаних вирішувати питання організаційного забезпечення правосуддя в судах, соціального та правового захисту суддів і членів їх сімей, будуть представляти вдвічі менше делегатів, ніж з 2290 суддів спеціалізованих судів (на сьогодні за штатними розписами в Україні працює 8922 судді, із них 6632 – у загальних судах, 1171 – у спеціалізованих адміністративних, 1119 – у спеціалізованих господарських судах).

Отже, положеннями ч. 1 ст. 125 та ч. 2 ст. 127 Закону, в яких визначено представництво суддів загальних, адміністративних та господарських судів на з'їзді суддів України та в Раді суддів України за принципом рівного представництва від кожної судової юрисдикції, допущено обмеження прав суддів загальних судів за ознакою місця їх роботи, зокрема, права на рівне представництво в роботі вищих органів суддівського самоврядування.

Викликають зауваження вказані положення і у спільному Висновку щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ухваленому Венеціанською

комісією на 84 пленарному засіданні, відповідно до ст. 96 якого рекомендується привести склад з'їзду суддів України та Ради суддів України у більшу відповідність до принципу пропорційності.

Неоднозначною є оцінка вченими і практиками положень Закону щодо виключення суддів, які займають адміністративні посади в судах, а також секретарів судових палат з числа осіб, що мають представництво у органах суддівського самоврядування. Якщо раніше у радах суддів у переважній більшості перебували адміністративні посадовці, то згідно чинного законодавства вони не можуть бути обрані до органів суддівського самоврядування. Це, на нашу думку, може створити атмосферу конфронтації. Доцільним було б обмежити кількість членів рад суддів, які займають адміністративні посади, наприклад, до 10 % від складів рад суддів, або передбачити можливість участі їх у роботі органів суддівського самоврядування без права голосу.

Крім того, оскільки під постійним контролем рад суддів перебувають питання підвищення рівня правосуддя, забезпечення надійного захисту прав та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, захисту суддів і забезпечення єдності

їх діяльності, інформаційно-технічного забезпечення діяльності суддівського корпусу, підвищення ефективності роботи з кадрами та іншими, участь в їх роботі суддів, які займають адміністративні посади, сприяло б активним пошукам подальших шляхів вирішення цих важливих питань.

Також зазначимо, що в законодавчому порядку не закріплені принципи діяльності органів суддівського самоврядування, не вирішені в повному обсязі проблемні питання щодо принципів їх формування, структури, механізму реалізації рішень.

Таким чином, незважаючи на деякі вказані недоліки, з прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» інститут суддівського самоврядування став більш демокра-

тичним, прогресивним, діючим. Разом із тим, на наш погляд, окремі положення даного Закону все ж таки вимагають удосконалення.

Суддівський корпус сприймає ідею самоврядності як одну з найважливіших гарантій своєї професійної незалежності, підвищення ролі суддів у зміцненні законності та правопорядку в нашій країні. У зв'язку з чим приведення системи органів суддівського самоврядування у відповідність з міжнародними стандартами з урахуванням особливостей формування судової системи України, зростання їх авторитету буде сприяти забезпеченню якісного здійснення правосуддя у розумні строки, інформаційній відкритості судів, укріпленню авторитету судової влади.

Список літератури: 1. Архів апеляційного суду Харківської області. 2. Баталов О. В. Самоврядування / О. В. Баталов // Юрид. енцикл. : в 6-ти т. – Т. 5: П-С. – К. : Укр. енцикл., 2003. – 736 с. 3. Ведомости Съезда народных депутатов СССР и Верховного Совета СССР. – 1989. – № 9. – Ст. 223. 4. Власов В. И. История судебной власти. Кн. 2 (1917 – 2003 года) / В. И. Власов. – М. : Компания Спутник+, 2004. – 644 с. 5. Городовенко В. В. Роль органів суддівського самоврядування в забезпеченні незалежності судової влади / В. В. Городовенко // Під-во, держава і право. – 2004. – № 1. – С. 119. 6. Жданов Ю. Н. Судебные уставы России 1964 г. Опыт истории и современность : учеб. пособие / Ю. Н. Жданов, А. С. Хмелин. – М. : МЮИ МВД России, 1998. – 127 с. 7. Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів: схвалена Указом Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006 // Офіц. вісник України. – 2006. – № 19. – Ст. 1376. 8. Концепція судово-правової реформи // Голос України. – 1992. – № 152. 9. Кривенко В. В. Суддівське самоврядування як елемент управління судовою системою України / В. В. Кривенко // Вісн. Верх. Суду України. – 2006. – № 4 (68). 10. Подкопаев С. В. Правова природа кваліфікаційних комісій суддів / С. В. Подкопаев // Бюл. Мін-ва юстиції України. – 2005. – № 10. 11. Прилуцький С. В. Суддівське самоврядування як самостійна форма організації / С. В. Прилуцький // Судова апеляція. – 2008. – № 4 (13). 12. Притика Д. М. Історико-правові аспекти виникнення і розвитку форм регулювання суддівського управління на Україні у 1917 – 1922 рр. / Д. М. Притика, Р. М. Мінченко // Актуал. проб. держави і права. – Одеса, 2001. – Вип. 10. – С. 116. 13. Про органи суддівського самоврядування : Закон України від

02.02.1994 р. // Голос України. – 1994. – № 63. – (Не чинний з 1 червня 2002 р.). **14.** Про статус суддів України : Закон України від 15.12.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 8. – Ст. 56. **15.** Про судоустрій України : Закон України від 07.02.2002 р. № 3018-III // Офіц. вісник України. – 2002. – № 10. **16.** Стефанюк В. С. Судова система України та судова реформа / В. С. Стефанюк. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 176 с. **17.** Сучасне управління в суді : навч.-практ. посіб. / відповід. ред. : І. П. Голосніченко, Пітер Г. Соломон. – К. : Юрінком Інтер. – 2010. – 528 с. **18.** Учреждение судебных установлений 1864 г. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа : http://constitution.garant.ru/DOC_39400.htm. **19.** Штогун С. Суддівське самоврядування: з'їзди проходять – проблеми залишаються / С. Штогун // Юридичний вісник України. – 2007. – № 31.

СТАНОВЛЕНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ОРГАНОВ СУДЕЙСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В УКРАИНЕ Овсянникова О. О.

В статье исследуется генезис института судейского самоуправления в Украине, рассматриваются основные его формы. Анализируется законодательство зарубежных стран по вопросу создания и деятельности органов судейского самоуправления. Даются предложения относительно перспектив развития органов судейского самоуправления в Украине.

Ключевые слова: суд, судья, судейское самоуправление, сборы судей, конференции судей, совета судей, съезд судей.

ESTABLISHMENT AND DEVELOPMENT PERSPECTIVES OF JUDGES' SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE Ovsyannikova O. O.

The article studies the creation history of judges' self-government institute in Ukraine, its primary forms are reviewed. The legislature in creation and functioning of the judges' self-government bodies of foreign countries is analyzed. Propositions as to development perspectives of judges' self-government bodies in Ukraine are given.

Key words: court, judge, judges' self-government, assembly of judges, conferences of judges, councils of judges, convention of judges.

Надійшла до редакції 21.01.2013 р.